

INGLIS TILINDE KELBETLIK FEYILLERDÍŇ JASALIWI

I.Qosbergenova

QMU 2-kurs magistranti

Kelbetlik feyiller joqarida aytip óikenimizdey feyillerdiń funksional formalariniń biri bolg'anlig'i sebepli feyillerden jasaliw tábiyiy qubilis, óytkeni óziniń atamasinan kórinip turg'aninday feyillerge táán qubilis, atliqlarga emes, álbette.

1. Aktiv dárejesindegi házirgi máhál kelbetlik feyil formasi (PresentParticipleActive) feyildiń infinitivtegi formasina -ing qosimtası qosilio' arqali jasaladi. Feyildin infinitiv formasindag'i to janapayi tysirilip qaldiriladi:

Infinitiv kelbetlik feyil

To read—oqiw

reading- oqip atirg'an, oqip atirip

To stand- turiw

standing- turg'an, tik turg'an, turip

To study—yyreniw

studying- erenip atirg'an, erene otirip, yyrenip

Házirgi máhál kelbetlik feyil (PresentParticiple) formasin jasao'da tómendegi orfografiyalıq qag'iydalarg'a tiykarlanio' kerek boladi.

a) Egerde feyil infinitivte-ye háribi menen tamamlang'an bolsa-ing suffiksin qabil yetedi, biraqta feyildiń túbirindegi sońg'i- ye túsip qaldiriladi:

Infinitiv Kelbetlik feyil (Present Participle)

to make - isleo', qilio' making - islengen, qiling'an, islep, isley otirip

to give - berio' giving - bergen, berilgen, berip

b) Eger feyil bir buo'inli bolip infinitivte qisqa dao'islidan soń, bull degeni sózdiń sońi dao'issiz ses turg'an bolsa, sol dao'issiz ses juplasadi, yag'niy bir dawissiz qosimsha qosiladi:

Infinitiv Kelbetlik feyil

to sit - otirio' sitting - otirg'an, otirip

to get - alio' getting - aling'an, alg'an, alip

Egerde feyil yeki yamasa onnanda kóp buwinli bolip qisqa dawislidan keyin turg'an dawissiz ses penen tamamlang'an bolsa, sol keyingi turg'an dao'issiz ses juplasadi, yag'niy joqaridag'iday jag'dayg'a tysedi, tag'i bir dao'issiz sestı ózine qosip aladi. Bul jag'dayda pát song'i buo'ing'a tysse g'ana ámelge asadi, pát song'i

TIL HÁM AWDARMA MÁSELELERI

V ilimiy maqalalar toplami

buo'ing'a tıspese burıng'ısinsha, yag'niy bir dao'issiz ses penen qaladi da, tekg'ana-
ing suffiksiniń ózi jaziladi:

Infinitiv Kelbetlik feyil

to permit [pa'mit] – ruxsat beriw permitting-ruxsat beretug'in, ruxsat berip

to refer [rifá:] - tilge alio', yesleo', referring – tilge alg'an, tilge aling'an, tilge
alip, yeslep

Biraqta:

to open [oupn] - ashiw opening - ashiq, aship

to order ['o: də] – buyriq berio', ordering – buyirtpa beretug'in

buyirtpa berio'

v) Yegerde feyil- 1 háribi menen tamamlang'an bolsa, páttin qaysi buo'ing'a
tysio'ine qaramastan oniń qasina tag'i bir – 1 qosiladi:

Infinitiv Kelbetlik feyil

to travel [trævl] – sapar yetio' travelling - sapar, sayaxat yetetug'in, sapar yetip,
yel gezip

to cancel [kænsol] – biykarlao' cancelling-biykarlaytug'in, biykarlap to compel
[kásh'pel] – májbyrleo' compelling - májbyrleytug'in, májbyrlep AQSH tag'i qabil
alg'an orfografik qag'iydag'a muo'apiq- 1 dao'isi tek g'ana pát song'i buo'ing'a tysse
artiriqli, yag'niy juplasadi, onday bolg'an jag'dayda burıng'ısinsha qaladi:

Infinitiv Kelbetlik feyil

to travel [trævl] travelling to cancel [kænsál] cancelling

to compel [kám'pel] compelling

2. Ótken máhál kelbetlik feyil formasi (Past Participle) ao'ispasiz
feyillerdiń aktivi, sonday-aq ao'ispali feyillerdiń passiv formasida, tuo'ri feyillerdiń
Past Indefinite formasinday feyildiń infinitiv formasina –ed qosimtasin qosio' arqali
jasaladi:

Infinitiv Kelbetlik feyil

to ask - sorao', iltimas yetio' asked - soralg'an, iltimas yetilgen

to order – buyirio' ordered - buyirilg'an, buyirtirilg'an

Naduris feyillerdiń Past Participle formasi, sonday-aq Past Indefinite formasi
basqasha túrli usillar menen jasaladi:

Infinitiv kelbetlik feyil

To give – berio' given- berilgen

To buy – Satip alio' bought- satip aling'an

3. Aktivtiń tamamlang'an (ótken) kelbetlik feyildiń yeki formasi (Perfect
Participle Active) to have kómekshi feyiliniń Present Participle formasinan - having

TIL HÁM AWDARMA MÁSELELERI

V ilimiy maqalalar toplami

hámde tiykarg‘i feyildiń Past Participle formasinan jasaladi: having written- jazip bolip, jazip; having asked- sorap, sorap bolip; having done- islep bolip, qilip, qilip bolip hám t.b.

4. Passiv dárejedegi házirgi máhál kelbetlik feyil formasi (Present Participle Passive) to be kómekshi feyiliniń Present Participle formasinan – being hámde tiykarg‘i feyildiń Past Participle formasinan jasaladi: being written- jazilatug‘in, being asked- soralg‘an.

5. Passiv dárejedegi ótken máhál kelbetlik feyil formasi (Perfect Participle Passive) to be kómekshi feyiliniń Perfect Participle formasinan - having been hámde tiykarg‘i feyildiń Past Participle formasinan jasaladi: having been written- jazilg‘an, jazip aling‘an, jazip boling‘an, having been asked- soralg‘an, sorap aling‘an, sorap boling‘an hám t.b.

6. Kelbetlik feyildiń bolimsiz formasi bolimsizliq janapayi (not) niń aldında turio‘i arqali jasaladi, yag‘niy janapay kelbetlik feyildiń aldında turadi:

not asking- soramay, not having asked- soramastan hám t.b.

Demek, házirgi zaman inglis tilinde kelbetlik feyillerdiń aktiv hám passiv formalari bar bolip, olardiń jasalio‘i bir-birinen pari q yetedi.

Paydalailg‘an ádebiyatlar dizimi:

1. Xoshanov. B. «Prostranstvennie i vremennie otnosheniye v raznosistemnix yazikax». Nukus. 1992.
2. Meliyev Q. «Hozirgi turkiy tillarda sifatdoshlar». Toshkent, «FAN», 1924, 14-15 b
3. Qurbanbayev A., Áo‘yezov M. «Nemis tiliniń grammatikasi». Nókis, 1988, 132-b.
4. Buranov J.B. hám Qurbanazarov P.K. «Anglichan tiliniń grammatikasi» (Morfologiya), Qaraqalpaqstan baspasi, Nókis, 1974. Moskva, 175 b.